Тог дана, 1. августа, за три године навршиће се сто година од почетка Првог светског рата. Рата који су називали Велики рат.

Већ су умрли сви учесници ове људске катаклизме. Написан је огроман број књига о догађајима из овог периода. Још суровије трагедије људске историје засениле су овај рат. А спорови о њему се настављају. И што је ближа ова тужна стогодишњица очекује се да ће се ти спорови заоштравати све више.

Који су узроци рата? Ко је крив за отпочињање војних дејстава таквих димензија? Како је рат утицао на даљи развој човечанства? Због чега нису извучене поуке како би се спречило понављање сличне несреће? Има још много, много других питања. Имамо ли потпуне одговоре на та питања? Колико су ти одговори једногласни? Или, како кажу, историчари бране исправност поступака својих земаља.

Ова тужна годишњица представља повод да се вратимо на хронику догађаја са почетка двадесетог века. Наравно, не због преписивања историје, већ да бисмо је боље разумели из удаљености 21. века, узимајући у обзир преживљено стогодишње историјско искуство.

Данас је очигледно да је Први светски рат имао општесветски историјски опсег. Говорећи савременим језиком, овај рат постао је прво свеобухватно испољавање глобализације. У условима ондашње епохе свет је био тесан, а нових инструмената за заједничко мирно решење ове врсте изазова није било. И прибегло се оном традиционалном - рату.

За овакав излаз из настале ситуације било је мноштво разлога светског, регионалног, економског, трговинског, националног и другог карактера. Сваки учесник рата следио је сопствене циљеве пропорционално свом положају, претензијама, интересима. И заиста, читав низ највећих држава тог времена успео је да освоји доминантне позиције у Европи у колонијалним освајањима, светској трговини, политичком утицају. Ове земље биле су заинтересоване да сачувају и ојачају своје геостратешке позиције, трудиле су се да не дозволе формирање нових европских супердржава које би могле да доведу у питање њихове позиције. С друге стране, остале велике државе које су одоцниле са ширењем свог утицаја тежиле су ка владајућем профилу, генерисале су историјски импулс усмерен ка прерасподели већ формираног света. Трећи актери светске политике који су доживљавали буран економски развој тражили су могућности за ширење трговинских канала, који су им постали премали, као и за промовисање својих интереса. Супротни геостратешки вектори држава, а затим и њихових формираних коалиција, сударали су се по целој планети: у Средоземљу, на Балтику, у Тихом и Атлантском океану, на Средњем Истоку, у Централној Азији, у Индији, Кини, Африци итд. Напетост је расла на регионалном нивоу. То је било посебно видљиво на Балкану, где се нису завршили процеси националне идентификације, разграничења међу народима, државног формирања. Као нигде у осталим деловима Европе овде су били укључени спољни фактори. Константно је растао степен нестабилности због етничких противуречности у мултиетничким империјалистичким државама. Томе треба придодати и осећање реваншизма због раније претрпљених пораза. Испоставило се да су сви били спремни или су се спремали за рат. Како је писао амерички председник Т. В. Вилсон „рат је почео не из неког јединственог разлога, рат је почео због свих разлога одмах“.

Чекао се погодан моменат. И он се десио. На Балкану.

Овде се систематски компресовала напетост. Још од периода када су народи стекли аутономију и независност као резултат пада Отоманске империје овај део Европе постао је објект сложених, конфликтних политичких маневара. Појавио се нов противник младих балканских земаља. Најјачи фактори кризног развоја догађаја били су анексија Босне, потоњи Балкански ратови, тежње ка реализовању идеје тријализма. Недостајала је искра која би дигла у ваздух „буре барута“ Европе. Такав „окидач“, користећи модерну политичку лексику, било је убиство у Сарајеву. Покушаји Русије, Велике Британије, Француске, Италије да преговорима разреше кризну ситуацију нису уродили плодом. Државе које су сматрале да су спремне за рат искористиле су овај инцидент као повод за његово отпочињање 28. јула 1914. год. Аустроугарска је објавила рат Србији и отворила артиљеријску ватру по Београду. Русија је изјавила да неће оставити Србију у невољи. Немачка је 1. августа објавила рат Русији. Почео је велики рат.

Да није било Сарајева нашло би се друго „Сарајево“.

Нећу се сада задржавати на фактолошкој страни ратних операција. Желим само да истакнем то да је током овог рата први пут било употребљено оружје за масовно уништење, као и друге варварске врсте оружја.

Резултати Првог светског рата толико су противуречни колико и његови узроци. Једно је очигледно: он је имао епохални значај, кардинално је променио свет. Појавила се нова, али, авај, неизбалансирана конфигурација међународних фактора. Упркос узвикивању парола о томе како свет треба да буде „свет без победе“, рат је завршен уништењем једне од коалиција, националним катастрофама, посејано је ново семе реваншизма. Версајски мир постао је пролог још чудовишнијег догађаја - Другог светског рата. Слажем се са онима који сматрају да Версај, у суштини, није окончао рат. Измењена су само средства и начини борбе који ће довести до нове ратне катаклизме. Рећи ћу и ово: практично сви значајни догађаји двадесетог века јесу последице Првог светског рата. Његов ехо одјекивао је све до почетка овог миленијума, а вероватно се и данас чује.

Рат није окончан одмах. У марту 1918. год. из њега је изашла Русија, у септембру - Бугарска, у октобру - Аустроугарска, 11. новембра потписано је примирје са Немачком. Као резултат ове историјске несреће распале су се четири империје. Нећу говорити о осталима. Трагично је срушена вишевековна Русија.

Први светски рат је у мојој земљи неколико деценија био бачен у заборав. Спомињан је само као историјска чињеница. Узрок томе је један - идеолошки. На овај рат се посматрало кроз призму Октобарске револуције и потоњег Грађанског рата. Игнорисана је хуманитарна страна - милиони грађана Русије који су оставили свој посао, своју породицу и са огромних руских простора кренули у рат, како им је речено, за веру, цара и Отаџбину. И у овом Великом рату оставили су своје кости.

Не знам да ли је Русија у овом рату доживела пораз. Али победник постала није. Данас, на 97. годишњицу почетка Првог светског рата, моји сународници који живе у Србији положиће у знак сећања и туге венце на споменик милионима Руса који су пали у овом рату, на споменик који је јединствен у свету и налази се у Београду. И праху оних који су бранили српску земљу, њену престоницу.

Аутор је амбасадор Русије у Србији

(Данас)